

МОРФОЛОГИЈА И БИОЛОГИЈА НА *EPISYRPHUS BALTEATUS*

Весна Крстеска

Научен институт за тутун - Прилеп

ВОВЕД

Видот е *E. balteatus* е изразено миграторен вид меѓу осоликите муви.

Асоцијациите на живеалишта кај *E. balteatus* се неочекувани и овој вид се наоѓа во еднакво изобилство во сите биотопи (Тогр, 1994, цит. Sutherland et all., 2001).

Во Централна Европа *E. balteatus* е општопозната лебдилка и лаком предатор

на вошки во разни земјоделски култури, особено во житарките (Dean, 1982; Ankersmith et all., 1986, и др.), *M. persicae* во тутунските агроекосистеми (Kalshoven, 1981) и *Brevicoryne brassicae* L. (Homoptera: Aphididae) на растенијата *Brasicca* (Pollard, 1971, цит. Hindayana, 2001), на тутунот во Македонија (Јанушевска, 2001, Крстеска 2007).

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДИ

Испитувањата беа извршени во текот на 2003-2005 година. За ловење на осоликите муви ги применивме следниве методи: преглед на 20 стракови тутун; метод на Davies-преглед на 100 тутунски листови; жолти водени садови и косење со кечер.

Стандардни методи беа применети за лабораториско одгледување на афидофагните осолики муви и за проучување

на нивната биологија.

Собраниот материјал од поле, е пре-гледан во лабораториите на Институтот за тутун со бинокулар. Мерењата на тежината на осоликите муви во одделни стадиуми се извршени со аналитичка вага Sartorius BL 210 S ($d=0,1$ mg), а на должината и ширината со бинокулар Carl Zeiss Jena (25 x 5).

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Видот *E. balteatus* е облигатен афидофаген вид, што значи нормално се развива само кога се храни со лисни вошки.

Во текот на тригодишните испитувања во агробиоценозата на тутунот, видот *E. balteatus* го констатираавме како предатор на лисната вошка *M. persicae*.

E. balteatus се среќава често и скоро на секаде. Утврден е во многу екстремни живеалишта, острови и неплодни површини изложени на ветар и високи гребени, па дури и во снежните алпски региони (Schneider, 1948; Gilbert, 1980; Nash, 1997; Speight, 2000 и др.).

Овој вид лета како птиците. На про-

лет, од зимските живеалишта во Северна Африка и Јужна Европа оди над Алпите, во северните земји каде се насељува, а во доцниот период на летото се движи кон југ, каде условите за презимување се поповолни.

Тоа е многу застапен вид на осолика мува во Централна Европа (Tenhumberg, Pöehling, 1991), во Велика Британија (Stubbs, Falk, 1983; Gilbert, 1993) и во Јужна Азија (Kalshoven, 1981, цит. Hindayana, 2001).

Во Македонија, видот *E. balteatus* го утврдивме во реоните на Прилеп, Битола, Крушево, Валандово, Струмица, Штип и Св. Николе.

Карта 1-Распространетост на видот *E. balteatus* во прилепскиот тутунопроизводен реон;
метод:косење со кечер

Map 1- Distribution of *E. balteatus* in tobacco producing region of Prilep
method: mowing with catcher

На Карта1 е прикажана распространетоста на видот *E. balteatus*, во прилепскиот тутунопроизводен реон. Иако не е застапен во голема бројност, видот се среќава во поголем број на биотопи, на меѓите од тутунските насади во близина на грмушки, дрвја, ливади, зеленчукови градини, како и во потпланинските села, а утврден е ѝ во антропогените живеалишта.

Имагата се активни и во услови на облачност. Тие се утврдени на ливади, на голем број на плевелни видови и култури. Адултите посветуваат широк ранг од бели, жолти и розови цветови.

Во нашите испитувања имагата се констатирани во мешовита растителна заед-

ница. Посебно атрактивни за нив се цветовите од плевелните видови од фамилиите: Asteraceae, Apiaceae, Boraginaceae, Brassicaceae, Caryophyllaceae, Convolvulaceae, Euphorbiaceae, Fabaceae, Lamiaceae, Liliaceae, Plantaginaceae, Polygonaceae, Ranunculaceae, Rosaceae, Rubiaceae и др.

E. balteatus има важна улога во биолошката контрола на вошките во природните агро-екосистеми.

Во присуство на растенија со инфестација на вошки, женките со зрели јајца набргу почнуваат да несат јајца. Стимулацијата која ја произведуваат вошките доведува до полагање на јајца. Често овипозицијата се стимулира и од медната роса излачена од вошките.

Во литературата постојат различни мислења за местото на овипозицијата на овој вид.

На тутунските растенија најчесто констатирајме поединечно положени јајца од *E. balteatus*, меѓу колоните со лисни вошки или во нивната близина, обично на долната страна од тутунските листови, како и на цветовите и семенските чушки. Имаше и случаи кога на еден тутунски лист имаше положено по 2-3 јајца од овој вид.

Јајцата се многу мали, скоро незабележливи, но со текот на проучувањата лесно се утврдуваат и со голо око. Најчесто се положуваат легнати на листот, а поретко исправени со микропилата нагоре.

Според нашите регистрирања, *E. balteatus* ги полага јајцата и во помали и во поголеми колонии на лисни вошки. Изобилството на храна-вошки на тутунските растенија, го прави овој вид неселективен во изборот на места за овипозиција.

Појавата на јајцата, односно на осоликите муви зависи од бројноста на лисните вошки, климатските услови во испитуваниот период, како и од разните култури во близина на тутунските насади, како потенцијални извори за насељување на тутунските стракови.

Јајцето на *E. balteatus* е со бела до белосива боја, со мрежест хорион, а пред пилење потемнува и станува сивкасто. Има овално-јајчеста форма, со должина од 1 до 1,2mm и ширина од 0,3mm. Едниот крај на јајцето е позаоблен, а другиот е потесен. Надворешната страна на јајцето е благо искривена.

Во нашите испитувања, ембрионалниот развиток траеше од 3 до 4 дена. Според Asgari (1966), ембрионалниот развој се одвива 3-4 дена, а според Харизанов, Бабрикова (1990), од 5,8 до 2,1 дена.

Со контракции и ширење ларвата го пробива хорионот на јајцето, потоа се испружува надвор и со главата како да се закачува за тутунските листови и нежно се лизнува од лушпата на јајцето.

Ако по пилењето ларвата не е вознемирена, во прво време мирува на истото место во близина на јајцевиот хорион, кој сé уште има прозирно бела боја и сé уште го има обликот од јајцето. Со внимателно набљудување можеме да констатираме кои јајца се испилени, а кои не.

При испитувањата констатирајме дека ларвите се преслекуваат двапати и дека во текот на развитокот поминуваат низ три ларвени степени.

Младата ларва по пилењето е прозирна. Во првиот ларвен степен, штотуку испилените ларви се скоро цилиндрични, прозирно бели, со црни влакненца.

Потоа, ларвата оди во потрага по храна и ги напаѓа вошките. Младата ларва ја допира вошката со усниот апарат и одентралната или дорзалната страна на абдоменот ја пробива, а потоа започнува бавно да се храни со неа. Во првиот ларвен степен, една вошка ја цица за околу еден час до час и половина, во зависност од стадиумот во кој се наоѓа вошката.

Просечната тежина на ларвите од првиот ларвен степен (L_1) е 2,6mg, при што најмалата констатирана тежина изнесува 0,5mg, а најголемата 5,4mg. Должината во L_1 варира од 1 до 5mm. Просечната должина на ларвите е 3,9mm. Просечната ширина кај L_1 изнесува 0,83mm, а ширината варира од 0,3 до 1,6mm.

Со развитокот, ларвата многу брзо се зголемува и добива бела боја. Белата боја е карактеристична за овој вид. Кај афидофагните осолики муви, нема друг вид на ларва со слично обвојување. Ларвата е мека, кон усниот апарат е зашилена и прозирна. На дорзалната страна има кредесто бела дамка, а на задниот дел од телото има чифт на стигматични цевки.

Кутикулата е многу тенка и прозирна, па на многу места се назираат внатрешните органи и системи кои се со црна или цревна боја. Низ кожата може јасно да се види дишењето на ларвата.

Сл. 1. Ларва во L₁
Photo 1. Larva in L₁

Сл. 2. Ларва во L₂
Photo 2. Larva in L₂

Ларвата во вториот развоен степен (L₂) има просечна тежина од 10,44mg, при што најмалата регистрирана тежина е 3,3mg, а најголемата 20,9mg. Должината на ларвите во L₂ варира од 5 до 10mm, а просечната изнесува 6,87mm. Најмалата регистрирана ширина на овие ларви е 1mm, најголемата 2,3mm, а просечната 1,66mm.

Зрелата ларва е со валканобела боја, и е малку искривена дорзално и сплескана вентрално. Кон усниот апарат ларвата е со бела, прозирна боја и во внатрешноста се гледа усниот апарат како темна црта.

Ларвата има силни усни куки, погодни за фаќање на жртвите, остри усни делови како кама, јаки ждрелни мускули и јаки мускули на главата, со кои жртвата се прободува и лесно се исцицува.

Белата кредеста дамка на дорзалната страна се простира во поголем дел кон задната страна на ларвата (од 5^{тиот} до 9^{тиот} сегмент). Дамката не е прозирна, има бели парчиња, со неправилна форма.

Сите сегменти на прозирното тело, убаво се познаваат. Вентрално, кутиулата е мазна, рамна, со истакнати лажни нозе на секоја страна од сегментот. Од вентралната страна исто како и од дорзалната се насираат внатрешните органи и системи кои се со црна или црвена боја. Стигмите на крајот на абдоменот се кратки, истакнати, жолтеникави и стаклести.

При испитувањата констатирајме дека ларвите од третиот развоен степен (L₃) се со должина од 7 до 11mm, при што просечната должина изнесува 9,07mm. Најмалата констатирана ширина на овие ларви е 1,6mm, најголемата 3mm, а просечната е 2,17mm. Нивната тежина варира од 12,8 до 34,6mg, има просечно 21,63mg.

Во барањето на жртвата *E. balteatus*

прави карактеристични движења. Возрасната ларва останува залепена на тутунскиот лист со задните сегменти и го истегнува предниот дел како полумесечина за да бара храна и со брзи движења замавнува на сите страни во потрага по вошки. Таа се движи многу брзо. Супстратот секогаш го допира со главата и притоа излачува секрети. Со помош на плунката, ларвите од осоликите муви ја влажнат површината по којашто ползат и на овој начин се залепуваат цврсто и лесно за тутунските растенија.

Кога ларвата која подолго време е без храна, ќе најде вошка брзо ја влече напролет, ја подига високо во воздух и ја цица за време од неколку секунди до неколку минути. Вошката личи како капак во устата на ларвата и најзиното бегство е невозможно. Таа се уште рефлексно ги движи нозете, но се насира како пробива усниот апарат од ларвата, кој како пумпа ја исцизува целата содржина од нејзиното тело. Потоа ларвата ја отфрла вошката која е збрчкана и со темна боја. При изобилство на вошки, ларвата лежи во хоризонтална положба на тутунските листови и така се храни.

При испитувањата констатирајме дека кога на изгладнетата ларва ќе и дадеме вошки, првите вошки ги консумира целосно, но понатаму, како што се заситува, таа веќе не ги исцизува потполно, туку оди во потрага по друга вошка.

Ларвите од видот *E. balteatus*, во лабораториски услови, ги храневме само со видот *M. persicae*, кој е констатиран како штетник на тутунските насади во сите години од нашите испитувања. Ларвата од овој вид во лабораториски услови консумира 350-370 вошки од *M. persicae*. Лакомоста е зголемена за време на вториот, а посебно во третиот ларвен степен.

Забележавме и слаба појава на канабализам кај овој вид. Ако во садовите оставиме заедно по неколку јајца од *E. balteatus*, при недостиг на вошки, првата испилена ларва ги јаде останатите јајца. Или, ако во садовите поставиме по неколку ларви со различен развоен степен, при недостиг на вошки тие се напаѓаат меѓу себе. Поголемите ларвени степени се предатори на помалите ларвени степени и на јајцата.

При проучувањата утврдивме дека *E. balteatus*, го поминува стадиумот ларва за 7 до 11 дена. Просечно, целиот развој на ларвата се одвива за 9 дена. Според Харизанов, Бабрикова (1990), ларвата се развива за 6,3 до 9,4 дена, додека според Schneider (1948),

развојот на ларвата се одвива за 10 дена.

Релативната влага има влијание врз развојот и преживувањето на ларвите од *E. balteatus*. При недостиг на влага или преголема влажност во садовите за одгледување, утврдивме намалување на процентот на уништување на вошките и зголемување на морталитетот на ларвите.

Ларвите не одделуваат често ексременти, туку само пред куклењето. Ексрементите се црни и тие ни сигнализираат дека некоја ларва во садовите или на тутунските листови во полето преминува во стадиум кукла.

Откако ќе се развијат, ларвите се запепуваат со секрет на листовите каде што се хранеле и преминуваат во стадиум кукла.

Сл. 3. Кукла на тутунски лист
Photo 3. Pupa on tobacco leaf

Пупариумот е формиран од последната ларвена кошулка и ги има бојата и шарите на ларвата од третиот ларвен степен. Веднаш по куклењето, куклатата е мека и нежна, со бела боја, во облик на солза и во внатрешноста се уште пулсира. Со развитокот куклатата станува потврда и добива валканобела до светлокфеава боја. Некои примероци од куклите имаат неколку темни, свиткани како буквата ВСГ пруги на грбот, једна до друга, попречно поставени. Куклатата е залепена за подлогата со аналниот дел и стигмите од ларвата добро се познаваат. На предниот дел, куклатата е заoblена и оттаму еклодираат имагата.

На тутунските стракови, куклите обично ги наоѓавме на долната страна од листовите или скриени меѓу цветовите и семенските чушки, односно на местата каде што се хранела ларвата.

Во лабораторија, во петриевите чаши, барајќи соодветно место за куклење, ларвите секогаш преминуваат во стадиум кукла на долната страна од листовите или цветовите,

на засолнети места, подалеку од светлината.

Просечната тежина на куклите од *E. balteatus* изнесува 24,8mg, просечна должина е 7,16mm, а просечната ширина 2,75mm.

Во текот на нашите испитувања ги анализирајме одделно, куклите од коишто еклодираат женки и оние од коишто еклодираат мажјаци. Притоа констатирајме дека куклите од кои еклодираат мажјаци се поголема тежина, должина и ширина.

Кај куклите од женките, тежината се движи од 11,6 до 30mg, а просечната изнесува 25,85mg. Најголемата должина на куклите изнесува 7,8mm, најмалата 6mm, а просечната 7,11mm. Најмалата ширина на овие кукли изнесува 2,2mm, а најголемата 3mm, или просечно 2,76mm.

Најголемата тежина на куклите од кои еклодираат мажјаци е 30,7mg, најмала 24,3mg, а просечната 27,28mg.

Должината на куклите варира од 6 до 8mm, а просечната должина е 7,22mm. Ширината на куклите варира од 2,2 до 3,2mm, а просечната ширина изнесува 2,84mm.

Стадиумот кукла се одвива од 5 до 9 дена. Кај куклите од кои еклодираат женки, развојот на куклата се одвива просечно за 6,5 дена, додека кај куклите од кои еклодираат мажјаци, развојот е пократок и трае просечно 5,8 дена.

Просечно, куклите го поминуваат развојот за 6,23 дена.

Пред еклозија на имагото, куклата добива потемна боја. Од испитувањата констатирааме дека еклозијата на адултите е рано наутро, кога со притисок на главата од имагото пупариумот пушта по кружен раб, при што се отвора горниот дел во вид на капак. Имагото се извлекува од куклата и мирува.

Веднаш по еклодирањето кутикулата е многу нежна и мека и постепено се зацврстува. Крилјата во прво време се во вид на триаголничиња и постепено се отвораат, рашируваат и се исушуваат. Тие се нежни, меки и постепено почнува да се распознава нивната нерватура. По еклозијата имагата се целосно бели. Шарите и бојата на телото на имагото се развиваат постепено за неколку часа. Абдоменот по еклозијата е празен, но постепено го добива својот облик.

Тешко може да се помеша овој вид со другите видови на осолики муви. Имагото од овој вид има карактеристичен дизајн на телото, двојни црни пруги на широкиот жолтеникавопортокалов и малку издолжен абдомен.

Во текот на вегетацијата на тутунот лабораториски одгледавме имага од *E. balteatus* кај кои утврдивме мало отстапување во бојата и шарите на абдоменот, што го констатирааме и при полските испитувања со различните методи.

Индивидуите кои ги набљудувавме во летните, жешки денови се посветли, со пове-

ќе светложолти ознаки на телото отколку црни, додека оние во есенските, постудени денови, се потемни.

Единките уловени во август имаат светложолт абдомен, со темнокафен дизајн од грбната страна. На дорзалната страна на абдоменот во близина на градниот кош има мал темнокафен триаголник поставен во средината на телото, кој се спојува со еден чифт попречни темнокафеави линии. На другиот дел од абдоменот има уште два до три чифта попречни темнокафени линии. Едната линија од чифтот е добро изразена, додека другата е испрекината. Понекогаш и на крајот од абдоменот има една попречна линија.

Кај единките уловени во септември има промена на шарите и бојата, така што со директна опсервација во поле може да се помисли дека се работи за друг вид. Индивидуите имаат светлокафена до портокалова боја на абдоменот. Дамката во близина на градниот кош наликува како звезда со четири краци. Попречните линии на дорзалната страна на абдоменот се добро изразени и се темнокафени до црни. Едната линија од чифтот е подебела, а другата е потенка.

Понекогаш шарите на абдоменот исчезнуваат или ја менуваат формата.

Како и кај другите видови осолики муви, присутен е полов диморфизам. Половите можат да бидат диференцирани без поголем проблем.

Градниот кош е кафеав со темнозелен, метален сјај, покриен со фини кафеави влакненца. Влакненцата на работите се жолти. Понекогаш на градниот кош се видливи три надолжни жолтокафени цртички.

Мажјакот од *E. balteatus* е поголем од женката и ширината на тораксот кај мажјаците е значително поголема од ширината на тораксот кај женките.

Сл. 4. Мажјак од *E. balteatus* (страничен поглед)
Photo 4. Male of *E. balteatus* (side view)

Сл. 5. Женка од *E. balteatus*
Photo 5. Female of *E. balteatus*

Главата на имагото е бледожолта со многу големи кафеави, до темнокафеави, сјајни очи. Кај женките очите се одвоени, а кај мажјациите споени или лежат заедно многу близу.

Имагото има жолти влакненца на лицето и сиво прашливо чело. Простото око е кафено со сјај, а антената е кафенопортокалова, со еден чифт пеги во основата. Третата секција е со должина на збирот од првата и втората секција.

Штитчето е жолто до портокалово-жолто. Крилото е полупросирно, а вените се жолтокафенкасти.

Нозете се жолтеникаво-кафеави. Првото членче од тарзусот е најдолго, второто е малку пократко, а третото, четвртото и петтото се најкратки.

При нашите испитувања констатирараме дека женките се долги од 7 до 11mm. Нивната просечна должина изнесува 9,08 mm, а просечната ширина 1,9mm. Тежината варира од 10,9 до 15,5mg, а во просек изнесува 12,47mg.

Мажјациите се потешки од женките и нивната тежина се движи од 12,4 до 15,1mg (просечно 13,87mg), а должината од 8 до 11mm (просечно 9,69mm). И ширината кај мажјациите е поголема. Нивната просечната ширина изнесува 2,65mm.

Имагата во лабораториски услови без исхрана живеат од 7 до 9 дена.

Развојот на една генерација трае од 15 до 20 дена. Просечно, една генерација од јајце до еклозија на имаго, според нашите испитувања, се одвива за 18 дена. Според Tanke (1976), развојот на една генерација, се одвива околу 20 дена, според Adashkevish, Bradovskaya (1980) околу 24-28 дена, а според Schneider (1948) 23 дена.

Видот *E. balteatus*, како и поголемиот број на видови кои се регистрирани доцна во есен, презимува во стадиум на имаго.

Според Speight (2000), Asgari (1966), Харизанов, Бабрикова (1990), Schneider (1948) и Wolff (1990), во деловите од неговиот опсег *E. balteatus* презимува како имаго.

ЗАКЛУЧОЦИ

E. balteatus има важна улога во биолошката контрола на вошките во природните агро-екосистеми.

Во Македонија видот *E. balteatus* го утврдивме во реоните Прилеп, Битола, Крушево, Валандово, Струмица, Штип и Св. Николе.

Вотекот на тригодишните испитувања во агробиоценозата на тутунот, *E. balteatus* го констатирараме како предатор на лисната вошка *M. persicae* на тутунот.

Во текот на испитувањата констатирараме дека стадиумот јајце е многу краток и се одвива за 3 до 4 дена.

Ларвата во лабораториски услови консумира 350-370 вошки од *M. persicae*. Лакомоста е зголемена за време на вториот, а посебно во третиот ларвен степен.

При проучувањата утврдивме дека стадиумот ларва трае од 7 до 11 дена, а просечно 9 дена.

Стадиумот кукла просечно се одвива за 6,23 дена.

Развојот на една генерација трае од 15 до 20 дена. Просечно, една генерација од јајце до еклозија на имаго се одвива за 18 дена.

ЛИТЕРАТУРА

1. Adashkevish B. P., Bradovskaya N. P., 1980. Development of predatory syrphids (Diptera) during laboratory rearing. Zoologicheskii Zhurnal, 59 (1): 133-136.
2. Asgari A., 1966. Investigations of the arthropods occurring in the area of Hohenheim near Stuttgart, concerning the most important predators of *Aphis pomi*. Zangew Zool 53: 35-93 (pp 60-68).
3. Gilbert F. S., 1980. Flower visiting by hoverflies (Syrphidae). Journal of Biological Education 14 (1) 70-74.
4. Харизанов А., Бабрикова Т., 1990. Биологична борба срещу неприятелите по растенията. Издателство в Земя в, София.
5. Hindayana D., 2001. Resource exploitation by Episyrrhus balteatus DeGeer (Diptera: Syrphidae). University Institute of Plant Protection and Plant Diseases, University of Hannover Pages 95, www.gartenbau.uni-hannover.de/ipp/ippentomol /meyhoefer/Publications/PhD_Thesis/PhD_Thesis_DB.
6. Јанушевска В., 2001. Предатори и паразити на лисната вошка *Myzus persicae* Sulz. на тутунот. Магистерски труд. Земјоделски факултет Скопје.

7. Крстеска В., 2007. Афидофагни осолики муви (Diptera, Syrphidae) на тутунот во Прилепско. Докторска дисертација. Факултет за земјоделски науки и храна-Скопје.
8. Nash R., 1997. Northern Ireland species inventories Hoverflies. www.ehsni.gov.uk/pubs/publications/Hoverfly.pdf.
9. Schneider F., 1948. Contribution to knowledge of the number of generations and the diapause of predatory hoverflies (Syrphidae, Dipt.). Mitteilungen der schweizerischen entomologischen Gesellschaft 21: 249-285.
10. Speight M. C. D., 2000. Irish Syrphidae (Diptera) Pt. 1 Species accounts and distribution maps. In: Speight M.C.D., Castella E., Obrdlik P., Ball S. (eds.) Syrph the net: the database of European Syrphidae (Diptera) Volume 18, 215 pp, Syrph the net publications, Dublin.
11. Sutherland J. P., Sullivan M. S., Poppy G. M, 2001. Distribution and abundance of aphidophagous hoverflies (Diptera: Syrphidae) in wild-flower patches and field margin habitats. Agricultural and Forest Entomology 3, 57-64.
12. Tanke W., 1976. Remarks on the long-term rearing of *Epistrophe balteata* Deg. (Diptera, Syrphidae). Nachrichtenbl. deut. Pflanzenschutzdienst 28: 55-56.
13. Wolff D., 1990. Wintering floating flies (Diptera, Syrphidae) with Ebstorf Drosera: 123-125, Oldenburg. <http://babelfish.altavista.com/babelfish/urlltrurl>.

MORPHOLOGY AND BIOLOGY OF *EPISYRPHUS BALTEATUS*

V. Krsteska

Tobacco Institute Prilep

SUMMARY

This species has an important role in biological control of aphids in natural agroecosystems.

In all years of our investigations *E. balteatus* was recorded as predator on *M. persicae* in tobacco fields.

Beside Prilep, other tobacco regions in R. Macedonia where this species was reported are Bitola, Krusevo, Valandovo, Strumica, Stip and Sv. Nikole.

In laboratory conditions, larvae of this species consume 350-370 aphids of *M. persicae*. Their voracity increases in the second, and especially in the third larval stage.

Their larval stage lasts 7 - 11 days, or in average 9 days.

It was stated that one generation develops in a period of 15 - 20 days, or 18 days in average.

Author's address:

Vesna Krsteska

e-mail: vkrsteska@yahoo.com

Scientific Tobacco Institute, Prilep

Kicevski pat bb

Republic of Macedonia